

Mindre meddelelser

Gråspurven på Færøerne

JENS-KJELD JENSEN og KAJ KAMP

Første gang en Gråspurv *Passer domesticus* blev set på Færøerne var i 1900 (Andersen 1901), men en kolonisering skete først i 1935-36, i Vágur på Suðuroy (Williamson 1945). I dag yngler Gråspurven ved bebyggelser næsten overalt på Færøerne, og det er en almindelig antagelse, at den nuværende udbredelse er resultatet af en langsom spredning fra den oprindelige bestand i Vágur.

Et nøjere kig på Gråspurvens færøske historie afslører imidlertid en række forhold, som passer meget dårligt med denne simple spredningsmodel (jf. Fig. 1). Ganske vist havde Gråspurven spredt sig til det meste af Suðuroys østkyst (der er lav og uden høje fjelde) i 1942, utvivlsomt fra Vágur. Men det første fund uden for Suðuroy blev gjort i 1944 på Svínoy i nordøst, 90 km fra Suðuroy, og omtrent samtidig sås de første Gråspurve i Klaksvík på Borðoy. Tórshavn midt mellem Suðuroy og Svínoy blev koloniseret i 1946, mens Skúvoy og Sandur mellem Tórshavn og Suðuroy først fik Gråspurve i 1950'erne og 1960'erne. Til Sumba, som blot ligger 10 km fra Vágur, men med 400-500 m høje fjelde imellem, nåede Gråspurven først i begyndelsen af 1950'erne.

I stedet for en simpel spredning fra syd tegner den skitserede historie billedet af en spredning fra to eller tre centre, henholdsvis på Suðuroy omkring Vágur, på de nordøstlige øer (Svínoy, Borðoy), samt formodentlig Tórshavn. Fjelde og åbent vand har udgjort barrierer, der ofte har forsinket spredningen i årevis. Betydningen af selv korte havstrækninger understreges af det faktum, at det tog Gråspurven 18 år at krydse de 6 km mellem Tórshavn og Nólsoy, samt at kun én ud af 830 Gråspurve ringmærket på Nólsoy i årene 1984-96 er genmeldt uden for øen, i Tórshavn (JKJ upubl. data). Det eneste "fjernfund" blandt de i alt 314 Gråspurve, der siden 1962 er ringmærket andre steder på Færøerne, er en fugl fra Vestmanna som senere blev genfundet i Kaldbak 20 km borte; begge disse byer ligger på Streymoy.

De færøske Gråspurve udviser en betydelig variation i vingemål fra sted til sted (Fig. 2), hvilket kunne tolkes som et yderligere indicium for flere uafhængige invasioner. Men vingemål kan ændre sig ret hurtigt i nyetablerede Gråspurve-bestande (Calhoun 1947), enten som lokale tilpasninger eller på grund af tilfældigheder, hvis koloniseringen kun omfattede et lille antal fugle (den såkaldte *founder*-effekt). Desuden er de fleste stikprøvestørrelser i Fig. 2 ret små, og ved parvise t-tests viste kun 7 af 20 sammenligninger signifikans ($P < 0,05$): Nólsoyhannerne var mindre end hannerne fra alle de andre lokaliteter, og de næstmindste hanner (Fuglafjørður) var mindre end de største (Tórshavn); og Nólsoyhannerne var mindre end hannerne fra Fuglafjørður og Viðareiði.

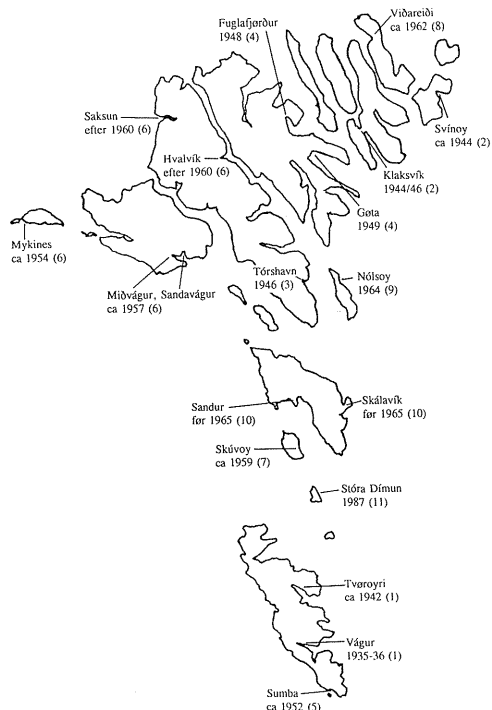

Fig. 1. Gråspurvens spredning på Færøerne, 1935-1987. Kilder: 1) Williamson 1945. 2) Petersen 1949. 3) Ferdinand 1947. 4) Nørrevang 1950. 5) Aksal Poulsen pers. medd. 6) Potts 1961. 7) Joensen 1963. 8) Nils Jákup Absalonsen pers. medd. 9) Niels Henning Gustafsson pers. medd. 10) Dare 1966. 11) Jensen 1988.

The dispersal of the House Sparrow on the Faeroe Islands.

Oprindelsesstedet eller -stederne for de færøske Gråspurve er ikke kendt. De nærmeste bestande er i Storbritannien (Skotland) og Norge, men selvom færøske Gråspurve umiddelbart at se fremtræder meget mørke, kunne vi ved sammenligning af skind ikke påvise nogen farveforskel mellem færøske, norske og skotske fugle. Vingemål (Fig. 2) antyder snarere en britisk end en norsk oprindelse, men som allerede anført kan der næppe drages nogen sikker konklusion ud fra vingemål. Det er i øvrigt højst tænkeligt, at de oprindelige færøske Gråspurve (nogle eller alle invasioner) nåede øerne med skibsassistance.

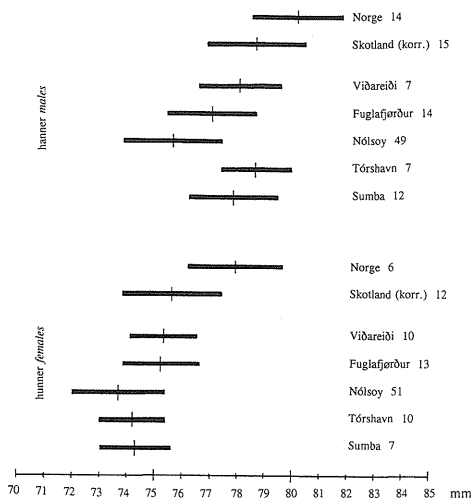
Både spørgsmålet om oprindelsessted og om antallet af uafhængige koloniseringer ville formentlig kunne afklares ved hjælp af DNA-analyser engang i fremtiden.

Foto: Flemming Christensen.

Fig. 2. Middelværdi og standardafvigelse af vingemål (maksimumlængde: afladigede strakte svingfjer) af Gråspurve fra forskellige lokaliteter på Færøerne samt Skotland og Norge (målinger: Bergens Universitet (Norge) og JKJ (alle øvrige)). Stikprøvestørrelsen er noteret til højre for stednavnet. Alle fugle er målt levende eller nyligt døde, undtagen de skotske; disse er målt som museumsskind, men er her korrigerede ved addition af 1,5 mm, svarende til skrumpningen under udtørringen (JKJ upubl. data).

Maximum wing length (mean and standard deviation) of House Sparrows from different localities on the Faeroes and from Scotland and Norway. Sample sizes are given beside the place names. To correct for shrinkage, 1.5 mm was added the Scottish measurements of museum specimens; all other birds were measured alive or newly dead.

Tak til Nils Jákup Absalonsen, Niels Henning Gustafsson og Aksal Poulsen for oplysninger (Fig. 1). N.J. Absalonsen og A. Poulsen gjorde det, ligesom Mikala Gulkklett og Poul Johannes Simonsen, muligt for JKJ at fange Gråspurve på forskellige færøske lokaliteter. Desuden tak til Dr Ingvar Byrkedal, Bergens Universitet, og Dr Bob McGowan, Royal Museum of Scotland i Edinburgh, for udlån af Gråspurve, og til Dorete Bloch, Tórshavn, for formidling af disse lån.

Summary: The colonization of the Faeroes by the House Sparrow

The House Sparrow *Passer domesticus* is today a wide-spread breeding bird on the Faeroe Islands. The entire population is commonly thought to derive from the first (possibly ship-borne) House Sparrows to colonize the islands, arriving to Vágur on Suðuroy in 1935-36 (Williamson 1945). However, the history of the species' dispersal on the Faeroes (Fig. 1) seems to contradict this view and instead suggests two or three immigration episodes and dispersal centers (Suðuroy, the islands to the northeast and, possibly, Tórshavn). Mountains and open water have delayed the dispersal for years; for example, although the entire (low) east coast of Suðuroy had House Sparrows already by 1942, Sumba, only 10 km from Vágur but with 400-500 m high mountains in between, was first colonized during the 1950s, and it took 18 years before House Sparrows crossed the 6 km wide strait between Tórshavn and Nólsoy. Only one of 830 House Sparrows ringed on Nólsoy since 1984 has been recovered outside the island, in Tórshavn.

Referencer

- Andersen, K. 1901: Meddelelser om Færøernes fugle. – Vidensk. Meddr Naturh. Foren. Kjøbenhavn 53: 253-294.
- Calhoun, J. B. 1947: The role of temperature and natural selection in relation to the variation in the size of the English Sparrow in the United States. – Am. Nat. 81: 203-228.
- Dare, P. J. 1966: Notes on birds seen in the Faeroe Islands in May and June 1965. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 60: 88-91.
- Ferdinand, L. 1947: Studier af fuglelivet på Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 41: 1-37.
- Jensen, J.-K. 1988: Stóra Dímun. – Frágreiðing frá Føroya Fuglafrøðifelag 2.
- Joensen, A. H. 1963: Ynglefuglene på Skúvoy, Færøerne, deres udbredelse og antal. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 57: 1-18.
- Nørrevang, A. 1950: Nogle ornithologiske iagttagelser fra Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 44: 192-199.
- Petersen, S. 1949: Gråspurven (*Passer d. domesticus* (L.)) på Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 43: 166-167.
- Potts, G. R. 1961: Observations on birds of the Faeroes, 1960. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 55: 152-160.
- Williamson, K. 1945: Some new and scarce breeding species in the Faeroe Islands. – Ibis 87: 550-558.

Jens-Kjeld Jensen
270 Nólsoy
Færøerne

Kaj Kamp
Zoologisk Museum
Universitetsparken 15
2100 København Ø

Aprilfund af Blåhals *Luscinia svecica* i Danmark: nordlig eller sydlig race?

Meddelelse nr 25 fra Rapportgruppen

ERLING SØBY & KIM CHRISTENSEN

Indledning

Til årsrapporten 1995 (Søby et al. 1997) modtog Rapportgruppen hele fem aprilfund af ikke racebestemte Blåhalse *Luscinia svecica*, mens der i hele perioden 1980-94 blot var indrapporteret tilsammen i alt seks. Af disse 1995-fund er to publiceret i årsrapporten for 1995 (l.c.); de øvrige tre er 17/4 1 (ubestemt) Tøndermarsken, Sønderjylland; 19/4 1 (ubestemt) Højer, Sønderjylland; samt 20/4 1 (hunfarvet) Vejlerne, Nordjylland.

I Årsrapporten behandles kun fund af Nordlig Blåhals *L. s. svecica* (samt ubestemte fugle), idet Sydlig Blåhals *L. s. cyanecula* skal forelægges SU. Kun hanner kan racebestemmes (Svensson 1992).

Hensigten med denne artikel er at pege på vigtigheden af, at indsendere til lokalrapporterne så vidt muligt angiver race, køn og alder for Blåhals. En del indsendere underforstår tydeligvis, at der er tale om Nordlig Blåhals, hvis intet andet er oplyst. Det er imidlertid ikke muligt i praksis at skelne underforståede Nordlige Blåhalse fra ubestemte uden en klar angivelse – derfor denne opfordring.

Sydlig Blåhals skulle SU-godkendes i årene 1965-73 (begge år incl.) og igen fra og med 1981. Rapportgruppen er imidlertid i gennemgangen af materialet stødt på flere fund, som ikke har været forelagt SU, selv om de stammer fra disse perioder. Disse fund er ikke medtaget her, og Rapportgruppen skal kraftigt opfordre til at indsende dem til SU-bedømmelse.

Materiale

Grundlaget for denne meddelelse er først og fremmest Rapportgruppens årsrapporter 1970-95 (se Søby et al. (1997) for en mere udførlig materialebeskrivelse) samt

Sjældenhedsudvalgets årsrapporter 1965-94 (og for 1995 P. A. F. Rasmussen, pers. medd.). Desuden har de lokale rapportgrupper samt læsere af DOF-Nyt 1/1997, hvori en efterlysning bragtes, suppleret med flere upublicerede observationer. Alle takkes for deres bidrag. Ligeledes er DOFs officielle fugleoversigter anvendt (Salomonsen 1963, Dybbro 1978, Olsen 1992).

Fund af Sydlig Blåhals fra før 1965 samt 1974-80, hvor racen ikke skulle SU-godkendes, er medtaget her. Dog har vi valgt at udelade 6 tidligere godkendte fund af 7 fugle, og dertil 2 aprilfund af 6 Nordlige Blåhalse/hunner, idet disse fund ikke længere kan anses for tilstrækkeligt dokumenterede.

Fænologi

Nordlig Blåhals ankommer normalt i begyndelsen af maj, og fund i april er sjældne. Ifølge Rabøl (1969) og Olsen (1992) er middeldatoen for hanner omkring 15. maj og for hunner omkring en uge senere. Dette er også tilfældet på Christiansø, hvor langt hovedparten af de danske Blåhalse registreres (Lyngs et al. 1990).

Sydlig Blåhals optræder spredt i (fortrinsvis) april og maj, og ankommer således tidligere end Nordlig Blåhals (Olsen 1987, Rønne 1994).

Resultater

I perioden 1976-95 noteredes mindst 2825 Nordlige Blåhalse (herunder ubestemte fugle), eller i gennemsnit over 140 pr år (fra godt 40 til 275). I samme periode er registreret i alt 19 Sydlig Blåhalse, herunder 3 par med mindst 3 unger samt 3 syngende hanner (alle i Sønderjylland 1992-93; Frich & Nordbjærg 1994, 1995, Ras-

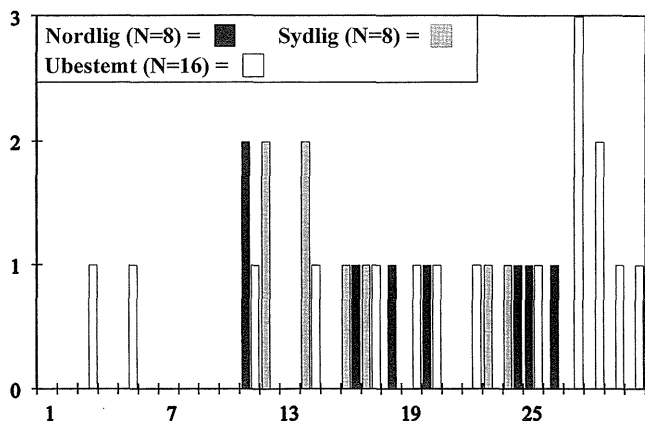

Fig. 1. Fordeling i april af Nordlig Blåhals, Sydlig Blåhals og ubestemte Blåhalse, 1960-95.

Records in April 1960-95 of Bluethroat: *ssp. svecica* (black), *cyanecula* (grey), and unidentified (white).

Nordlig Blåhals, Saltuna, Bornholm
20. april 1979. Foto: Lars Trolle.

mussen 1996). Fra århundredskiftet til 1975 er der yderligere registreret 12 Sydlige Blåhalse.

I perioden 1960-95 er der i alt registreret 32 Blåhalse i april, 8 af nordlig race, 8 af sydlig race og 16 ubestemte (6 hunner, de øvrige 10 uoplyste eller noteret som hanner). Tidsmæssigt ligger Sydlig Blåhals tidligst (middeldato 16,5), Nordlig Blåhals et par dage senere (18,9), og ubestemte Blåhalse lidt senere igen (20,8), men også mere spredt end de racebestemte fugle (Fig. 1). Af Nordlig Blåhals er der kun fund fra det østlige Danmark, mens Sydlig Blåhals fordeler sig mere jævnt over landet (Fig. 2). Dette stemmer udmærket overens med de to racers geografiske forekomst generelt (Salomonsen 1963). De ubestemte aprilfugle forekommer spredt over hele landet, flest dog i den østlige del.

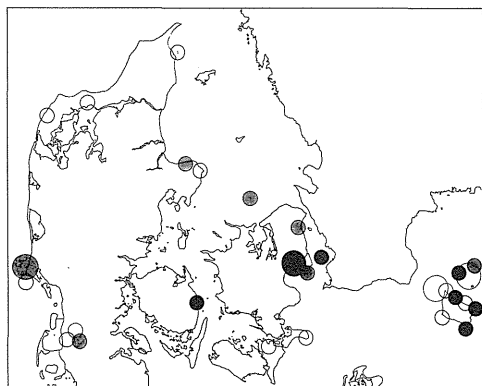

Fig. 2. Geografisk fordeling i april af Nordlig Blåhals (sort), Sydlig Blåhals (gråt) og ubestemte Blåhalse (hvidt), 1960-95. Små cirkler angiver 1 fugl, store cirkler 2 fugle.

Geographical distribution of April records of Bluethroat in Denmark: ssp. svecica (black), cyanecula (grey), and unidentified (white). Small circles indicate 1 bird, large circles 2 birds.

Konklusion

Fra perioden 1976-95 udgør Sydlig Blåhals under 1% af de racebestemte Blåhalse (baseret på antallet af hanner). Kun fire majfund er af denne race, og i denne måned er andelen under 0,2%. Ubestemte fugle i maj tilhører således med altovervejende sandsynlighed den nordlige race. Derimod er der i april en ligelig fordeling mellem de to racer, så her kan ubestemte fugle ikke blot henføres til den nordlige race. Hertil skal yderligere tages i betragtning, at hunner af (formodentlig) nordlig race først kulminerer omkring 15.-20. maj (Lyngs et al. 1990), hvorfor aprilfund af hunner med større sandsynlighed er af sydlig race. Her skal først og fremmest peges på et fund 3-20/4 1971 i Hammeren, Bornholm; alle øvrige aprilfund af hunner er gjort i slutningen af måneden.

Generelt kan det konkluderes, at jo tidligere i april en Blåhals ankommer, og jo længere vestpå i Danmark den optræder, jo større er muligheden for at der er tale om Sydlig Blåhals.

I de fremtidige årsrapporter vil ubestemte fugle fra maj måned og senere blive behandlet som Nordlige Blåhalse, uanset at enkelte af dem kan være Sydlige Blåhalse. Set i et større perspektiv vil det ikke have nævneværdig betydning, at enkelte fugle hermed bliver fejlbestemt. Aprilfund af ubestemte Blåhalse vil også i fremtiden blive publiceret som sådan i årsrapporten.

Summary: April records of Bluethroat *Luscinia svecica* in Denmark: to which subspecies do they belong?

During 1976-95 the annual number of Bluethroats recorded in Denmark was about 140. A large majority of these birds belong to *ssp. svecica* which normally arrives in Denmark in early May. Only 19 birds of *ssp. cyanecula* were identified during the same period; this subspecies usually arrives earlier, in mid-April. Most Bluethroats by far are seen in the eastern part of the country, but *ssp. cyanecula* is more frequent in western Denmark. A total of 32 April records of Bluethroat were made during

1960-95; the identity, date and locality of these birds appear from Fig. 1-2. The conclusion is that the earlier, and the farther to the west an unidentified Bluethroat is seen in Denmark, the higher is the probability that it is *cyaneacula*.

Referencer

- Dybbro, T. 1978: Oversigt over Danmarks fugle. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Frich, A. S. & L. Nordbjærg 1994: Sjældne fugle i Danmark og Grønland i 1992. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 88: 99-110.
- Frich, A. S. & L. Nordbjærg 1995: Sjældne fugle i Danmark og Grønland i 1993. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 89: 101-110.
- Lyngs, P., J. Faldborg & T. Rasmussen 1990: Trækfuglene på Christiansø 1976-83. – Miljøministeriet, Skov- & Naturstyrelsen.
- Olsen, K. M. 1987: Sjældne fugle i Danmark og Grønland 1985. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 81: 109-120.
- Olsen, K. M. 1992: Danmarks fugle - en oversigt. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Rabøl, J. 1969: Småsjældenheder. – Feltornithologen 11: 123-131.
- Rasmussen, P. A. F. 1996: Sjældne fugle i Danmark og Grønland i 1994. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 90: 141-152.
- Rønnest, S. 1994: Sjældne fugle i Danmark. – Pinus.
- Salomonsen, F. 1963: Oversigt over Danmarks fugle. – Munksgaard, København.
- Svensson, L. 1992: Identification Guide to European Passerines. – Stockholm.
- Søby, E., K. Christensen & L. G. Hansen 1997: Fugle i Danmark 1995. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 91: 5-48.

Erling Søby & Kim Christensen
Rapportgruppen, DOF
Vesterbrogade 140A
1620 København V

Usædvanlig konfrontation mellem Blishøne og Gråand

LARS GISSING HANSEN

Blishønen *Fulica atra* er kendt for sit aggressive forsvar af territoriet mod såvel artsfæller som andre vandfuglearter (f.eks. Blums 1973, Lebre 1977, Poulsen 1986). I sidstnævnte undersøgelse fra Fyn var modparten en Gråand *Anas platyrhynchos* i 24% af 2129 konfrontationer med andre arter, og af 136 egentlige angreb fra Blishønens side var de 81 (60%) rettet mod Grænder. Nyhedsværdien i den her beskrevne episode er derfor ikke selve den voldelige konfrontation mellem Blishøne og Gråand, men snarere karakteren af angrebet og omstændighederne omkring det.

Episoden udspandt sig i Østre Anlæg i København d. 3. maj 1995, i rørkanten i en af søerne. To Gråandehanner var kommet i slagsmål på vandet, og den ene havde kæmpet sig halvt op på ryggen af den anden og bidt sig fast i dens nakkefjer. Under kampen nærmede de sig en Blishøne-han, som stod på en tom rede eller hvileplatform, og da de var ca 5 m fra den, for den ud og forfulgte dem i oprejst stilling og med sænket hoved. Efter kort tid kom Blishønen op på ryggen af den øverste Gråand, plantede sig solidt med spredte ben og med vingerne støttende til begge sider, og tildelte Gråanden en række hurtige næbhug i nakke-regionen – alt imens anden stadig lå halvt oven på sin rival. Det hele varede ca ét minut og endte 20 m fra udgangspunktet.

Der blev ikke set nogen Blishøne-hun eller unger i nærheden, men de kan have skjult sig i rørene.

Summary: Unusual confrontation between Coot

Fulica atra and Mallard *Anas platyrhynchos*

A violent confrontation between a male Coot and two fighting Mallard drakes was seen on a lake in a park in Copenhagen on 3 May 1995. The details of the episode were quite remarkable: the Mallards, one on top of the other and biting its neck-feathers, gradually approached the Coot standing on a platform at the edge of a reed-bed. When the distance was about 5 m the Coot started pursuing the Mallards and eventually mounted the back of the uppermost of them, pecking it violently in the neck. After about one minute the Mallards succeeded in getting rid of the Coot – and of each other.

Referencer

- Blums, P. 1973: The Coot in Latvia. – Riga.
- Lebre, T. 1977: Kranige Kieviten, dappere Bergenten en pikzwarte Meerkoeten. – De Lepefaar 53: 18-21.
- Poulsen, E. 1986: Aggressiv adfærd af ynglende Blishønens *Fulica atra* mod andre vandfugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 80: 17-22.

Lars Gissing Hansen
Frederiksborgvej 145, 1. th
2400 København NV